

perfectorum; unde D. Thom. 2. 2, quæst. 91, art. 1, ad 2, et art. 2, ait, cantum in divinis laudibus merito fuisse institutum, ut animi infirmorum ad devotionem excitarentur. Adit præterea in eodem art. 1, cantum ad hoc fuisse ordinatum, ut homo occupatus in laudibus Dei, ab his, quæ sunt contra Deum, retrahatur, juxta illud Isaiæ 48: *Laude mea infrænabo te, ne intereas.* Unde graves etiam Doctores affirmant, inter alias utilitates psalmodiæ, unam esse, ut homines, qui vel nesciunt, vel non valent diu mente sola orare, otiosi non sint, sed in Dei laudibus occupentur. Eo vel maxime quod officium hoc non solum propter utilitatem, sed etiam per se propter honestatem divini cultus, quam in se habet, merito institui potuit. Sic dixit Damas., l. 4, cap. 13: *Quia ex visibili et invisibili natura constamus, duplice adorationis genere rerum omnium parentem afficimus, quemadmodum videlicet et mente et corporis labiis psallimus;* et Isidor., d. cap. 7: *Bonum est corde semper orare, bonum est etiam et sono vocis Deum spiritualibus hymnis glorificare.* Quia ergo sola mente diu orare paucorum est, ideo præter alias utilitates, ad honestam etiam occupationem tam psallentium quam audientium, introducta est psalmodia, ut in sequenti cap. iterum dicemus.

12. *Respondetur ad hæreticorum objectiones initio cap. præpositus.* — Ad hæreticos ergo non oportet respondere per singula capita quæ attingunt: nam de primo jam satis diximus hic et superiori libro, qua fide loquendum sensibiliter sit cum Deo, sive alta, sive submissa voce, non quia ipse indigeat, sed quia nobis expedit. De secundo vero, jam constat non frustra fieri, quod tot modis Ecclesiæ potest esse utile. De tertio autem, quoniam attingit obligationem et præceptum recitandi horas canonicas, dicturi sumus late in sequentibus capitulis: nunc uno verbo dicatur, ecclesiastica præcepta non esse contra ecclesiasticam libertatem, ut in materia de Legibus latius ostensum est. De quarto etiam puncto dicemus, quæ scilicet personæ huic ministerio applicandæ sint: nunc breviter dicitur opus hoc adeo esse religiosum et sacrum, ut Angelis ipsis in summo honore esse possit, nedum in hominibus in quantavis dignitate constitutis: quantæ vero perfectionis hoc opus sit, mox inquiremus.

CAPUT VIII.

DUO DUBIA CIRCA ECCLESIASTICUM CANTUM EX-PEDUNTUR.

1. *Primum dubium contra ecclesiasticum cantum organicum.* — Duo in superiori puncto explicanda supersunt. Primum est, qui modus canendi decens atque licitus sit in ecclesia et horis canonicas, ubi non inquirimus de materia, seu rebus quæ cantari possunt ac debent; de hoc enim dicemus in cap. 10, sed de modo cantandi, seu modulandi, et specieliter est dubium de cantu, quem organicum seu figuratum appellant, an licitum sit eo uti in his officiis. Et ratio dubitandi est, quia in Extravag. unic., de Vit. et honest. Clericorum, inter communes, Joan. XXII videtur prohibuisse usum hujus cantus organici in his officiis; nam, licet hoc nomine non utatur, tamen simpliciter prohibet omnem cantum præter illum, quem ecclesiasticum simplicem vocat, nam hunc servari decernit, solumque per modum exceptionis addit: *Ut interdum, præcipue diebus festis sive solemnibus, liceat proferre supra canticum simplicem ecclesiasticum, alias consonantias (quas contra punctum vocant).* Sic tamen ut ipsius cantus integritas illibata permaneat, et nihil ex hoc de bene memorata musica immutetur. Cum ergo exceptio firmet regulam in contrarium, videtur ibi omnis alius cantus prohibitus. Atque ita cantum organicum in missa et divinis officiis ibi esse prohibitum affirmat Navarrus, in dicto Ench., c. 46, n. 33. Unde in num. 32 affirmat hodie communiter peccare cantores, qui in horis canonicas et in Missa canunt cantum organicum, propter varias circumstantias quas ibi expendit, et propter dictam prohibitionem. Et quia magis canunt ad demulcendas aures, quam ad excitandam devotionem, quod est contra finem hujus instituti, ut supra dictum est, et tradit D. Thom. 2. 2, q. 91, art. 2. Imo videtur per se malum (ut ibi notat Cajetan., art. 1) intendere cantui in rebus divinis, præcipue propter sensibilem delectationem ex ipso cantu, et non potius propter spiritualem devotionem ex re cantata. Cui consonat illud August., lib. 10 Confess., c. 33, ubi se accusans de aurium voluptatibus, subiungit: *Cum mihi accidit, ut me amplius cantus, quam res quæ canitur, moveat, pœnaliter me peccare confiteor, et tunc malum non audire cantantem.* Hoc autem incom-

CAP. VIII. DE CANTU ORGANICO ECCLESIASTICO.

303

modum maxime sequi videtur ex cantu organico, quia frequentius non intelligitur quod sic cantatur; atque ita fit ut delectatio sumatur ex cantu, non ex re cantata.

2. *Solvitur primum dubium, et prima assertio statuitur.* — *Cantus organicus ecclesiasticus neque per se malus est, neque prohibitus jure ecclesiastico.* — Nihilominus dicendum est cantum hunc, etiam in Missa et divinis officiis, nec per se malum esse, nec simpliciter jure ecclesiastico prohibitum. Hæc resolution certa est, quam Navarrus non negat, ut videre licet in discursu illius capituli. Sufficiensque argumentum est, quod in universa Ecclesia hic usus retinetur, et in ipsam Ecclesia Romana et Pontificio sacello hoc modo divina officia sæpe cantantur. Ratio autem prioris partis est, quia in hoc cantu per se spectato nulla est intrinseca deformitas, quæ contra decentiam clericorum, vel contra sanctitatem talium officiorum esse videatur; nam experientia ipsa constat, ubi cum debita moderatione et gravitate fit, majestatem divisorum officiorum condecorare, et audientium animos ad reverentiam et devotionem excitare. Quod vero interdum psalmi vel hymni hoc modo decantati non tam perfecte et integre percipientur, vel non est tam frequens, quando cantus est moderatus et gravis, vel interdum potest sine culpa tolerari propter alios sanatos fines, ut propter majorem solemnitatem, quæ in populo excitet admirationem, et majorem quamdam estimationem vel aliquius mysterii, vel alicuius Sancti. Maxime quia etiam psalmus sic confuse perceptus ratione ipsius concentus sæpe magis excitat spiritualem devotionem, seu elevationem mentis in Deum, quam idem psalmus simpliciter cantatus, et bene perceptus, quia hæc sensibilia sæpe magis nos movent. Sicut non raro vox quedam prædictoris vehemens aut dulcis, magis movet animum ad terrorem, vel affectum, quam gravis sententia tepide aut insuaviter dicta. Neque etiam obstat, quod moraliter ac frequenter peccetur per aliquem excessum, vel perturbationem in ejusmodi cantu, propter multitudinem vociferantium, et varias hujusmodi ministrorum conditiones; nam hæc accidentaria sunt, et regulariter sunt levia, ubi ecclesiastica disciplina servatur, et ideo valde expedite, ut hujusmodi cantus per clericos ipsos bene institutos, vel personas religiosas fiat, ut Concilium Aquisgranens. monet, c. 132 et 133. Videri etiam potest Lindanus, lib. 4 Pano-

pliæ, c. 78. Denique non obstat quod interdum videatur populus magis invitari et trahi ad delectationem sensus, quam ad devotionem spiritus. Quia ex intentione Ecclesiæ hoc non ita est, neque ex natura actionis, quia tota illa delectatio sensus per se est apta ad excitandam devotionem mentis. Intendere autem hoc modo voluptatem ipsius cantus non est malum, quia ipsa de se indifferens est, et ordinatur ad bonum finem. Ita enim olim Prophetæ per instrumenta musica excitabantur ad spiritum prophetæ recipiendum media elevatione mentis in Deum. Unde peccatum illud, quod Augustinus in se recognoscit, vel non erat propria culpa, sed *pœnale peccatum*, ut ipse loquitur, id est, motus surreptionis ex fomite, qui plus justo interdum sensibilius delectatur, vel poterat esse veniale peccatum, non servando omnino debitum ordinem in hoc genere delectationis. Per se autem non semper peccatum est plus moveri cantu ipso, quam re cantata; nam potest esse hoc naturale, et non pendens ex hominis libertate. Ideoque si quis bene utatur illa naturali conditione aut complexione, ordinando illam ad spiritualem profectum, non male facit. Atque ita hic cantus semper potest de se habere bonum et spiritualem usum; non est ergo per se malus, etiam ad res divinas applicatus.

3. *Probatur secunda pars assertionis, et ostenditur qualis organicus cantus sit vitandus.* — Quod vero nec jure positivo prohibitus sit, ex eodem usu Ecclesiæ satis constat. Quapropter dicendum est, vel per illam Extravagantem non fuisse simpliciter prohibitum, sed solum indecentem modum ejus, vel non fuisse jus illud in alio sensu receptum, aut per consuetudinem fuisse derogatum, quoad ea omnia quæ per se mala non sunt. Neque in aliis decretis talis prohibitio invenitur. Regula igitur in hac materia servanda est, ut cantus indecentes et modulationes indecoræ in hoc cantu omnino vitentur; censentur autem indecentes, non solum illæ quæ turpes sunt (nam illæ etiam in humanis recreacionibus indecentes sunt), sed etiam illæ quæ fiunt cum gestibus aut motibus indecentibus, vel quæ ratione usus profani, aut propter peculiariter sunt levia, ubi ecclesiastica disciplina servatur, et ideo valde expedite, ut hujusmodi cantus per clericos ipsos bene institutos, vel personas religiosas fiat, ut Concilium Aquisgranens. monet, c. 132 et 133. Videri etiam potest Lindanus, lib. 4 Pano-

Navarrus, citato loco, in particulari prosequitur. Neque in hoc potest certior regula dari, quam illa Pauli, 1 ad Corint. 14: *Æmulamini prophetare, et loqui linguis nolite prohibere; omnia autem honeste et secundum ordinem fiant*; et iterum: *Omnia ad ædificationem fiant*. Et sic dixit Innoc., lib. 1 de Mysteriis Missæ, c. 2: *Debent cantores consonis vocibus, et suavi modulatione concinere, quatenus animos audientium ad devotionem Dei valeant excitare*. Videri etiam potest Cajet. in Summa, verb. *Organorum usus*, qui bene de hac materia loquitur, et ejus sententiam in cap. 3 magis explicabimus.

4. *Secundum dubium contra ecclesiastica instrumenta*. — Alterum dubium est, an in hoc cantu liceat uti musicis instrumentis, nam D. Thomas 2. 2, q. 91, a. 2, ad 4, absolute negat esse utendum in cantico ecclesiastico his instrumentis, sumitque argumentum ex Aristotele, lib. 8 Polit., c. 6, dicente, *non esse recipiendas tibias in disciplina, neque aliud artificiosum instrumentum, ut cithara; et si quid aliud tale, sed quemque faciunt auditores bonos*, etc. Nam si hoc sentit philosophus de morali disciplina, multo magis de ecclesiastica dicendum idem erit. Objectioni autem, quod in veteri templo erant in usu hæc instrumenta, ut constat Psal. 32, et Psal. 150, et 1 Paralip. 6, respondet D. Thomas, illud pertinuisse ad imperfectionem et umbram illius legis, quia ille populus erat magis durus et carnalis, ideoque per hæc instrumenta sensibilia erat permovendus et instruendus, sicut per alia sensibilia signa. Id ita simpli- citer secutus est Palud. in 4, d. 15, quæst. 3, art. 2. Confirmarique potest testimonio Justini ad quæstionem 107 Orthodoxorum, quæ erat, cur cantica in lege gratiae introducta sunt, quæ est lex perfectionis, cum in veteri lege videantur inducta propter mentis infantiam, et respondet: *Canere non omnino pueros decet, sed canere cum inanimis instrumentis, et cum saltatione, et crotalis*. Itaque ex templis explosus est et sublatus usus instrumentorum ejus generis, aliorumque, quæ pueris digna sunt, relictusque est, et retentus cantus omnino: quæ responsio valde conformis est responsioni D. Thomæ.

5. *Secunda assertio: moderatus usus instrumentorum nec indecens est, nec prohibitus ab Ecclesia*. — Probatur prima pars. — Nihilominus dicendum est, usum horum instrumentorum gravem et moderatum, nec per se indecentem esse pro ecclesiastico officio, nec

ab Ecclesia esse prohibitum, sed in eo eamdem regulam servandam esse, quam de cantu vocis tradidimus. Probatur breviter ex usu Ecclesiæ: nam fere in universo orbe christiano hæc consuetudo vel approbatur, vel toleratur ut honesta, quamvis alicubi non recipiatur, ut in capella Summi Pontificis, non quia mala sit, sed quia fortasse non judicatur tam gravis aut necessaria. Quod ergo per se non sit mala, necessario convincit exemplum veteris legis; neque enim putandum est ex dispensatione Dei id factum esse. Effectus etiam qui inde sequebatur, evidenter id persuadet, quia provocabat homines ad devotionem, et Prophetas elevabat ad spiritualem contemplationem; hunc ergo effectum etiam nunc habere potest. Et quamvis lex gratiae perfectior sit, tamen in ea sunt multi imperfecti, et plebs christiana multum etiam moveretur ad spiritualia sensibilibus adjumentis. Præterea, organa instrumenta musica sunt; organorum autem usus antiquissimus est in Ecclesia, ut testatur Stephan. Dur., lib. 1 de Ritibus Ecclesiæ, cap. 13, ex Juliano, in cap. 31 Job, qui S. Gregorium longo intervallo antecessit, et ex Platina, et aliis asserentibus organorum usum jam fuisse in Ecclesia tempore Vitaliani Papæ. Et quamvis vox organum communiter jam recipiatur pro peculiari instrumento musico sic vulgariter dicto, tamen vox de se generalis est, ut constat ex Hieronymo, epist. 28, ad Dardanum; et ex Isidoro, lib. 3 Origin., c. 19, 20 et 21. Neque satis constat an usus antiquus organorum in Ecclesia generaliter etiam accipiens sit, vel de tali instrumento in specie; utecumque tamen intelligatur, ex specie colligimus, instrumenta musica de se non esse contra ecclesiasticam decentiam, vel utilitatem. Quod vero nec sint per Ecclesiam prohibita, præter usum constat ex Concilio Trident., sess. 22, cap. de Observandis in celebratione Missæ, ubi sic inquit: *Ab Ecclesiis vero musicas eas, ubi sive organo, sive cantu, lascivum aut impurum aliquid miscetur, etc., prohibet sancta Synodus*; ergo musicas honestas et puras, etiamsi organo fiant, non prohibet. Eodem fere modo loquuntur Concilium Senonens. et Colonense: nomine autem organi, vel instrumentum musicum simpliciter intelligitur, vel certe eadem ratio est de his omnibus, in quibus decentia et gravitas reperi potest; ergo in uno organo sunt approbata reliqua instrumenta musica, dummodo in eorum usu nulla sit indecentia; vel certe satis est quod nou-

inveniantur reprobata jure positivo, cum alias per se mala non sint, ut ostendimus.

6. *Quis fuerit usus organorum tempore D. Thomæ, et quæ ejus in hac re sententia*. — Hinc colligunt aliqui, tempore D. Thom. non fuisse in Ecclesia organorum usum. Ita Cajet. 2. 2, quæst. 91, Notab. 2; et Navar., in dicto Enchir., c. 16, n. 46. Hoc autem subsistere non potest, cum ostensum sit, organorum usum multo antiquorem esse; unde Soto, 1. 10 de Just., q. 5, art. 2, in fine, sentit D. Thomam non fuisse locutum de organis, sed de aliis instrumentis musicis, de quibus etiam illum explicat, ut solum dicat quod antiquo populo magis quam nobis congruebat. Et sane D. Thomas non dixit usum talium instrumentorum esse malum, sed indicavit non esse necessarium, neque propter perfectos adhiberi; non tamen negat quin propter juvandam infirmitatem imperfectorum possint admitti. Neque contra hoc obstat dictum Philosophi, quia majorem improportionem habet musica instrumentorum cum disciplina, in qua scientia addiscitur, quam cum oratione et interna devotione quæ ex suavitate musicæ interdum excitatur. Et ideo non obstat quod instrumenta musica proxime delectent, si delectatio talis est, ut bene disponat animum ad devotionem. Sicut etiam cantus vocis proxime generat delectationem, vel suavitatem aliquam, unde etiam ille non est ita proportionatus ad disciplinam scientiæ, sicut est ad publicam orationem, et Dei cultum.

7. *Corollarium ex dict's, nunquam scilicet partem aliquam divini officii per organum sine aliquo cantu vocis personare debere*. — Unum vero addendum superest, scilicet valde conveniens esse, quando pars aliqua aut versus divini officii per organum vel aliud instrumentum musicum dicitur, ut non fiat sine aliquo cantu vocis, quo idem versus ita distinete exprimatur, ut ab assistantibus percipi possit. Tum quia hoc modo suavitas instrumenti non erit per se intenta, sed ut res ipsa, quæ cantatur, suavius concipiatur, et magis moveat; et ita non tam delectat cantus quam res cantata. Tum etiam ut integritas orationis vocalis perficiatur; nam per solum sonum instrumentorum non videtur sufficienter fieri oratio vocalis, qualis esse debet oratio chori. Et ideo quando in solo organo sine ullo cantu dicitur versus, solet chorus sine cantu recitare versum illum, quod sufficit quidem ad integratem horæ, non tamen videtur ita conveniens ad satisfactionem po-

CAPUT IX.

AD QUAS PERSONAS PERTINEAT HORAS CANONICAS
IN CHORO PUBLICE CANERE SEU RECITARE.

1. *Totius capitinis dispositio*. — Hactenus explicuimus institutionem et rationem horarum canonicarum, eas in se (ut ita dicam) speculando, et quasi earum naturam, vel potius artificium, compositionem, unitatem et distinctionem explicando; jam ergo de usu eorum, et de moralibus obligationibus quæ ad eas pertinere possunt, dicendum superest; et quamvis publica oratio non semper fiat cantando, sed interdum alta voce recitando juxta plebis, aut communis, aut loci capacitem, vel consuetudinem, brevitatis gratia, nomine cantus omnem hunc modum comprehendemus, quoniam lata significacione ita solet appellari. Dicemus autem prius de personis ad quas hoc spectat officium, deinde de circumstantiis in illo servandis, prout in choro fit, seu fieri debet. Duo autem circa personas inquire possunt: unum est, quæ sint capaces, juxta morem Ecclesiæ et decentiam ejus, ut eis hoc ministerium, seu officium committatur. Alterum est, quibus ex obligatione et præcepto impositum sit, et de his sigillatim dicemus.

2. *Prima assertio: munus hoc canendi publice horas canonicas ad peculiares Ecclesiæ ministros per se pertinet*. — Probatur ex usu Ecclesiæ. — Probatur assertio ex variis Conciliis. — Circa propositam ergo quæstionem,